
TÜRKİYE DİYANET VAKFI

iSLÂM

ANSİKLOPEDİSİ

---

v. 8

CILT 8

CİLVE - DÂRÜNNEDVE

İstanbul 1993

DABBE - دَبَّ

Hadis medinlerindeki
yanıltan göstermek için
kullanılan işaret.

Arapça'da kapıyi kapamaya yaranan kol demirine dabbe, kapıyi bu şekilde kapamaya tazbîb denilir. Başı badem şeklinde olan ve "sad" harfine benzeyen dabbe işaretti de (—) yanılım "yolunu" kapadığı için adını ve şeklini bu aletten almıştır.

Rivayet yönünden sahib olmakla beraber lafzında veya mânâsında bozukluk bulunan, mûrsel veya münkârî târzında rivayet edilen, lafzı gramer kâidelelerine uyumayan hadis âlimlerinin coğuluğu tarafından "şâz" veya "musahâf" kabul edilen, bir veya birkaç kelimesi eksik veya fazla olan hadis ve ibarelerin üzerine dabbe işaretini konulmakta olup bu işarette tazbîb ve temrîz de (مسنون) denmektedir. Kâtib yazacağdı hadiste bir hata görüduğünde onu tashih etmeyeip aynen yazar, doğrusunu da sayfanın kenarında gösterir. Daha sonra yanlış veya bozuk ibareni başına dabbe işaretini koymak dabbe çizgisini yanlış ibarenin bittiği yere kadar uzatır. Ancak dabbenin "darb" işaretine (——) benzeremesi için dabbe çizgisinin kelimelere değmemesine dikkat eder. Bu itina, dabbeyi "darb" işaretinden ayırt etmek ve tashih için konulan "sad-hâ" (ساده) işaretinin "hâ" siz yazıldığı zannını uyandırmak için gösterilir.

Hadislerin yazılışı sırasında rivayet yönünden sahib olana olmayanı, tashih edilenle edilmeyeni birbirinden ayırmak için de dabbe işaretini kullanılır. Bu takdirde eksik kalan yeri işaretlemek maksadıyla "hâ"sz "sad" harfi konur. Böylece hadisin sahibi olarak nakledimkile birlikte ibarelerinin arasında bir bozukluk bulunduğu işaret edilir. Bu işareti koyan kâtib yazdığı ibaredeki bozukluğun farkında olduğunu, ancak doğru şekilde kendisine ulaşmadığı için nakkettiği metindeki yanıltı aynen aktardığını belirtmiş olur.

Bozuk ibarelerin üzerine dabbe koymaının aslı amacı, her önüne gelenin metne müdahale ederek hadisleri değiştirmek

mescini önlendirmektir. Ayrıca okuyucunun dikkati çekilerek ona yazılan metnin doğrusunu araştırmayı imkânı da verilmiş olmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA:

Kamus Tercümesi'nde; Kâfir iyaz, el-îlmâ (Inş. Ahmed Sakîl, Kahire 1389/1970, s. 166-169; İbn'û-Sâlih, "Ulûmât-hâdiş", s. 174-175; İrakî, Fetâ'u'l-mugâbî, III, 33-34; Tecrid Terçumesi, I, 481; Taâbî Kocâğıt, Hadis İstahâlan, Ankara 1985, s. 431-432; Mâctebâ Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, s. 383.)

■ MüSTERE ÜGUR

DABBE (Benî Dabbe)

(بنو دبب)

Adnânîler'e mensup
bir Arap kabilesi.

sim, tarihçi Ebû Ca'fer Ahmed b. Yahyâ sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA:

İbn'ûl-Kelbî, Cemhîre (Nâciî), s. 292-301; İbn Sa'd, et-Tabâkât, V, 534; VI, 166, 340; Taber, Tarîh (Ebû'l-Fazl), bk. İndeks; Mes'ûd, et-Tenbîh, s. 241, 295, 394; İbn'ûl-Mâgrîbî, el-İnâs (Inş. İbrahim el-Ebyârî), Kahire 1400/1980, s. 135; Seâlit, Sîmârû'l-kubâb (Inş. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1965, s. 160; İbn Hazm, Cemhîre, s. 203-206; İbn Resîk, el-Kayrevâni, el-'Umdâ, Kahire 1325, II, 164-165, 170; İbn'ûl-Esîr, el-Kâmil, I, 367, 459-464, 483-484; II, 318, 332, 333, 336; III, 165, 179, 216; Sem'ânî, el-Ensâb, VIII, 144-149; Zehîbî, el-Mâsi'ebî, I, 414; Kalâşenî, Şub'hâ'l-sâ'â, I, 306-309, 347-348, 390-397; Kehâlî, Mu'cemâ' kabâb'î'l- 'Arab, Beyrut 1402/1982, II, 661-662; el-Kâmasû'l-İslâmî, IV, 393-395; T. H. Weir, "Dabbe", I, III, 445; W. Caskel, "Dabba", EI (Ing.), II, 71-72.

■ Ali ÖNGÜL

DÂBBETÜ'l-ARZ

(دَبْبُتُ الْأَرْضَ)

Kıyamet alâmetlerinden
birî olarak kabul edilen yaratık.

Aabilenin atası olan Dabbe b. Üdd'ün nesibi Adnân'da Hz. Peygamber'in nesibiyle birleşir. Benî Dabbe başka kabilelerle karışmıştır. Yurtları önceleri Necdîn kuzeyinde Benî Temîmîn civârında iken İslâmî dönende Irak'ın Nûmâniye tarafına göç ettiler. Benî Dabbe'nin eyyâmü'l-Arab arasında zikredilen başlıca savaşları Bûzâha, Şâkîka ve Nîsâr'dır.

Cemîl Vak'ası'nda Benî Dabbe Hz. Âlîşenin yanında yer alarak bütün güçleriyle savaşlardır ve mensuplarından birçoğunu kaybettiler. Bunlar arasında kabileninileri gelenlerinden Husayn b. Dirâr ile oğlu Hanzala b. Husayn da bulunuyordur. Benî Dabbe daha sonraları Ebû Ubeyd b. Mes'ûd ve Mâserînâ b. Hârisî es-Seybânî'nin maîyetinde İran'ın fethine katıldılar.

Bu kabileye mensup ilim adamları arasında muhaddis Cerîr b. Abdüllâhimîr er-Râzî, Abbâsîler'in ilk devirlerinde yaşayan ve şiirlerini topladığı el-Muṣaddâ-liyyât adlı eseryle tanınan râvî, şair, edip ve nâhî âlimî Mufaddal ed-Dâbbî, hadis âlimî İsmâîl b. Muhammed b. İsmâîl el-Mehâmiî ile muhaddis iki oğlu Ebû Abdüllâh Hüseyîn ve Ebû Ubeydullah Kâ-

Arapça'da "yavaş ve sessizce yürümek; nûfuz ve sırayet etmek" mânalarına gelen debb veya debbî kökünden sıfat olan dâbb "yeryüzünde yürüyen her tür canlı" ve özellikle "bînek hayvan" anlamlarında kullanılır. Kur'ân-ı Kerîm'in on dört ayetinde tekil, dört ayetinde de çoğul şekliyle (devâb) yer alan kelime (bk. M. F. Abdülbâki, Mu'cem, "dâb" md.), bazan sadece yeryüzünde yürüyen, bazan hem yerde hem gökte bulunan, bazan da yer belirtmeksizsin mutlak olarak hareket eden bütün canlıları mânâsına gelir. Buna dâbbî "süresinde geçen dâbbetü'l-arz (34/14) Hz. Süleyman'ın asasını yiyen "ağaç kurdu" anlamındadır.

Yahudi ve hristiyan teolojisinde İslâm'ın dâbbetü'l-arz telâküsine benzeyen bir yaratıktan beast, dragon, levîthan ve rabbi gibi farklı adalarla söz edilmektedir (Eyüp, 9/3, 26/12; Mezmurlar, 89/10; İsa, 30/7; 51/9-10). Kozmonomik bir mit olarak kabul edildiği anlaşılan ve ejderha şeklinde tasvir edilen bir canavardan Ahd-i Atîk'in çeşitli yerlerinde söz edilmekte, bu garip yaratığın dünâyâının başlangıcında Rab Yahve tarafından öldürmek veya bağlı tutulmak suretiyle bertaraf edildiği ve sonun-

DABBETÜ'L-ARZ

da Rabb'e boyun eğmek zorunda kaldığı anlatılmakta, ancak bu canavarın dünyanın sonuna doğru tekrar yeryüzüne deneceği belirtilmektedir (Eyub, 3/8; Mezmurlar, 74 / 13-14, 89 / 10-11; İsha, 27 / 1, 30 / 7; 51 / 9-10; Habakkuk, 3/8). Ahd-i Cedid'de ise kendisinden genellikle şeytanla özdeşleştirilerek söz edilen bu canavar ve taraftarlarının Tanrı'ya karşı sürdürdükleri amansız mücadelenin onların yenilgisile bittiği anlatılmaktadır (Vahiy, 12 / 13; 13 / 11-18; 16 / 13-14; 20 / 2-3, 7, 10). Tanrı ile mücadele ederek yenilen, ancak dünyanın sonuna doğru tekrar zuhuru beklenen bu canavar-yaratık düşüncesinin Babil kültürüne dayandığı öne sürülmüştür. Bu anlayışın zamanına şeytan figürüyle birleştirilerek Hristiyanlığın "antichrist" (deccâl) telakkisine temel oluşturduğu da kaydedilmektedir.

Bazı müsteşirler, müslümanlardaki dâbbetü'l-arz inancında hıristiyanların "beast" telakkisinin etkisi bulunduğuunu iddia etmeleridir (Bell, s. 202). Ancak konuya daha objektif kriterlerle inceleyen Batılı yazarlar, her iki dinin söz konusu telakkilerinden birinde "Tanrı'nın mutlak mânâda yanında ve emrinde olma", diğerinde ise "Tanrı'ya ve emirlerine sürekli karşı olup O'nunla mücadele etme" gibi temelde birbiriyile çelişen bir fark bulundugu dikkat ederek her iki teolojinin bu konudaki telakkilerinde bir etkileşimden söz edilemeyeceğini belirtmişlerdir (Sweetman, II, 214).

Kur'an'da kiyametin yaklaşımını ifade eden ayetlerde (meselâ bk. el-Ahzâb 33 / 63; es-Şûrâ 42 / 17; el-Kâmer 54 / 1) bu dehşetli olayın alâmetlerine genel olarak işaret eden beyanların yer olması (meselâ bk. el-Enâ'm 6 / 158; Muhammed 47 / 18), müslümanlar arasında yakın bir gelecekte kiyamet alâmetlerinin zehir edeceğî inancını doğurmış, konuya ilgili olarak Hz. Peygamber'den nakledilen açıklamalar da bu inancı pekiştirmiştir. Birçok hadis kaynağında başlı başına bir bölüm oluşturan, müstakîl eserlere de konu teşkil eden "esrât-ı sâat" (kiyamet alâmetleri) büyük ve küçük, filen vâki olanlar ve kiyamete çok yakın bir zamanda gerçekleşecek olanlar şeklinde çeşitli taksimlere tabi tutularak incelenmiştir. İslâm akâid ve kelâm kaynaklarında kiyamet alâmetleri sayılırken dâbbetü'l-arzin çıkışına da aynı bir başlık altında yer verilmiş ve bu hâsus, kiyamete çok yakın bir zamanda gerçekleşecek olanın üstü olaylar arasında sayılmıştır. Dâbba kelimesinin İslâmî literatürde kabul edilen söz konu-

su eskatolojik anılarına en uygun kullanımı Kur'ân-ı Kerîm'in sadece, lâyk oldukları azabın gerçekleşme zamanı gelince onlara yerden bir dâbbe çkarınca da bu varlık insanların âyetlerimize gerçekten inanmadıklarını kendilerine söyle" (en-Nemî 27 / 82) meâlindeki âyette yer almıştır.

Müslüm'in el-Câmi' u's-şâhih'i ile Ebû Dâvûd'un es-Sünen'inde dâbbetü'l-arz konusuyla ilgili rivayetlerde bu varlığın özelliklerinden söz edilmeden sadece ortaya çıkışının bir kiyamet alâmeti olduğunu haber verilir (Müslüm, "Îmân", 249, "Fîten", 39, 118, 129; Ebû Dâvûd, "Melâhih", 12). Tirmîzî'nin el-Câmi' u's-şâhih'i ("Fîten", 21; "Tefsîr", 27) ve İbn Mâcî'nin es-Sünen'inde ("Fîten", 311) Ebû Hüreyre'den nakledilen bir hadiste, dâbbetü'l-arzin Hz. Süleyman'ın mührû ile Mûsâ'nın asasına sahip olacağı ve asâ ile müminin yüzünü parlatırken mührûn kâfirin burnunu darmalayacağı ifade edilir. Bu hâfî'nin el-Câmi' u's-şâhih'i ve Nesâî'nin es-Sünen'inde ise konu ile ilgili herhangi bir rivayet tesbit edilememiştir.

Kelâm literatüründe dâbbetü'l-arz konusu, ilgili âyetlerle hadislerin işişi altında sadece bir kiyamet alâmeti olarak ele alınmış. Ehl-i sünnet'in sem'iyyât' alanına giren konularda yorum ve tâminlerden kaçınma esası bu hususta da benimsenerek Kur'an'ın dehşeti bir hadise şeklinde takdim ettiği kiyametin kopmasına, bundan önce vuku bulacak bazı fevkâlâde olaylara, bunlardan biri olarak da dâbbenin çıkışına inanmanın gereklî olduğu belirtilmiştir. Dâbbetü'l-arzin şekli, çıkışı ve özellikleri hususunda Kütüb-i Sîte'deki kaynaklarda yer alan ve bazı tefsirlerde de iktîkal etmiş olan, ancak sened ve metin açısından tenkit edilebilen İsrâiliyat türünden rivayetler, eşrât-ı sâat konusunda geniş bir literatür oluşturmuştur. Bu âynîli rivayetlere göre, olağan üstü özellikler taşıyan dâbbetü'l-arzin 60 arşın boyundaki vücutu tamamen killarla kaplı olup sakallı, boynuzlu, iki kanatlı, öküz başlı, domuz gözülü, fil kulaklı, aslan yeleli, kaplan renkli ve koç kuyrukluştur. Bir kuşluk vakti elinde Hz. Süleyman'ın mührû ve Mûsâ'nın asası olduğu halde Mekke'de (bazi rivayetlerde Ecyâd, Salâ tepeesi, Tihâme vadisi, Ebû Kubeyş dağı veya Lüt kavmine ait Sodom şehrinde) bir yâğız at hizyâya ortaya çıkacak (bazi rivayetlerde çıkışı üç gün sürecek veya üç gündür vücutunun ancak üçte biri zuhur edebilecek); başı bulutlara degen, boynuzları arasında 1 fersahlik mesafe bulunan bu

garip yaratık, inançlara inanmayanlarını birbirinden kolayca ayırt edilebilmesi için elindeki aşısıyla müminlerin yüzünü parlatacak, mührû ile de kâfirlerin burnunu damgalayacak, onları zelil ve perisan edecektir.

Bazı müfessirler, ilgili âayette (en-Nemî 27 / 82) geçen lafların etimolojik ve semantik özellikleriyle söz konusu âynîli rivayetlerin ortak unsurlarını dikkate alıp âhir zamanda bir kiyamet alâmeti olarak zehir edecek bu canının bilinen bütün canlılardan farklı bir yapıya sahip bulunacağını ileri sürmüştürler, söz konusu âayette konuza özgünlüğine işaret edilmesinden ötürü onun bir insan, diğer rivayetlerde sakallı oluşunun belirtilmesinden dolayı da erkek olarak düşünülmesi gerektiği yolunda yorumlar yapmışlardır. Bu arada, Ehl-i sünnet'e ters düşen düşunce ve beyanları sebebiyle Sünî âlimlerin ağır tenkîtlere hedef olduğu bilinen Şîh muhaddis Câbir el-Cuftî'ye (ö. 128 / 746) ait iddiaya göre dâbbetü'l-arz Hz. Ali'dir (Zehîbî, I, 384; krş. Sefârî, II, 147). Ancak bu görüşün rec'at' fikriyle bağlantılı olduğu kabul edilmişdir. Aynı rivayetlerde yer alan mühüm ve asâ motiflerinin hâkimiyet, idare ve sultanatı simgelemesinden hareketle dâbbetü'l-arzin, hârikulâde bir maddî ve mânevî sultantanın sahibi olarak sîrf adalet ve hayır faaliyetlerinde bulunacak önemli bir şâhsiyet olması gereği düşünülmüştür (Elmalî, V, 3703). Dâbbetü'l-arzin, âhir zamanda artması beklenen ve mânevî özelliklerini itibarıyle hayvan gibi olan, hatta onlardan aşağı seviyede bulunan şerîf insanları simgelemesi de muhtemeldir. Ana hadis kaynaklarının deccâl ile ilgili rivayetleri arasında yer alan Fâtiha bint Kays tarikî Temîm ed-Dâri kusatısında sözü edilen, vücutu killarla kaplı hayvanın dâbbetü'l-arz olduğu da ile ri sürülmüştür (Santoprasik, s. 93; ayrıca bk. DECCÂL).

Dâbbetü'l-arz
taşır eden
bir minyatür
Tercîme-i
câmi'î camî
IU Kİ.. TY.
nr. 6624.
w. 121*

Dâbbetü'l-arz âyetinde geçen "tülkel-limühüm" (onlara söyler) fiilinden harette dâbbetü'l-arzın hangi dile konuşacağı bile tartışılmıştır (Süleimi, s. 313-318; Şâ'râni, II, 147). Ancak bu fiilin "yalamak" anlamına da gelebileceğini ve ilgili âyetin buna göre değerlendirilmesi gerektiğini savunanlar da olmuştur (Ibn Kesir, VI, 220-224; Şevkâni, IV, 146-147).

Kur'ân-ı Kerîm'de dâbbetü'l-arzla ilgili tek kayıt olan Nemeşîresinin 82. âyetinden önceki altı âayette, hidayet ve rahmet vesilesi olan Kur'an'ın İslâmiğullahın'ın ihtiyâf edeqedikleri konuların pek çokunu vuzuhâ kavuşturduğu, fakat onun tebliğcisi olası Hz. Münânimed'in, gerçekte tamamen sırt çevirmiş, manevî fanâ'lârında kör, sağır ve ölü durumundaki kişi'lere" çağrısını: İstidremeyeceği ifade edilmektedir. Bu ifadelerin, hemen ardından da söz konusu inkârcıların lâyik oldukları İlâhi hükümlün (kavî) gerçekleşme zamanı gelince yerden bir dâbbenin çıkaracağı haber verilmektedir. Taberî bu âayette geçen "kavî" kelimesinin "ilâhi azap" anlamında olduğunu kaydeden (Câmi' u'l-bevâr, XX, 9), Nemeşîresindeki bu âyetlerin birbirine bağlı olarak incelenmesinden anlaşılacağı üzere dâbbenin ortaya okşu, dinî gerçekkere karşı direnişlerin ileri boyutlara varlığı dönenlerde olacaktır. Bazı âlimlerin katanatlerine göre dâbbenin zuhuru, daha çok "emir blî-mâ'rûf, nehiy anî'l-münker" görevinin ihmâl edildiği zamanlarda ve sadece bir defa değil, üç defa vuku bulacaktır (a.g.e., XX, 10). Dâbbe konusu ilgili âyet ve ondan önceki âyetlerin çizdiği çerçeveye dahilinde düşünüldüğü takdirde bu kavramın yeryüzündeki bütün insanları kapsamayan, bellî olumsuz şartların ortaya çıkması halinde sadece belirli yerlerde vuku bulan veya vuku bulacak olan sosyal bir sarsıntı simbolize ettiği düşünülebilir. Bu sarsıntının, başka bir deyişle İlâhi azabin mahiyeti ve ayrıntıları hakkında Kur'an'da herhangi bir beyan yoktur. Konuya ilgili hadislerde gelince, hîçbir "mûtevâtîc" olmayan bu hadislerin ilgili âyetten farklı olarak içerdikleri açıklamalar kesin bilgi değil sadecezan ifade eder. Haber-i vâhid denilen bu çeşit rivayetlerin aksâti alanda deñî olamayacağı kelâm ilminin bir ilkesi olarak benimsenmiş ve bu tür açıklamaların bağılayıcı olmadığı kabul edilmiştir. Çeşitli kiyamet alâmetleri hakkında hadisleri rivayet eden Buâhâ'nın el-Câmi' u's-sâhih'inde dâbbetü'l-arzla ilgili herhangi bir kaydın bulunmaması, Kütüb-i Sîte'deki diğer rivayetlerin

de aynısı vermemesi dikkat çekicidir. Bu durumda, Tirmizî'nin el-Câmi' u's-sâhih' ile Ibn Mâce'nin es-Sünen'inde Ebû Hüreyre'den rivayet edilen hadisin verdiği kısa bilgi, dâbbetü'l-arz âyetinin "İnsanların âyetlerimize gerçekte inanmadıklarını kendilerine söyle" meâlindeki son kısmının maddîleştirilmiş veya sembolize edilmiş bir açıklaması görülmünderdir. Coğu eşrât-ı saat kitaplardında geçen konuya ilgili ayrıntılı bilgileri özetleyen Fahreddin er-Râzî kendi kanaatini şu cümlelerle bitirmektedir: "Sunu: bilmellsin ki Kur'an'da bu hususların hîçbirî hakkında herhangi bir delîl mevcut değilidir. Eğer Hz. Peygamber'den sahîh bir haber gelmişse kabul ediller; değilse hîçbir açıklama dikkate alınmaz" (Meâlihu'l-gâyb, XXIV, 218).

SÂLİH YOGRAFYA:

Râfib el-İsfahâni, el-Müfredat, "dâb" md.; İbn-nâ-Esîr en-Nihâye, "dâb" md.; Lisâni'l-'Arab, "dâb" md.; Kâmid Terçemesi, "dâb" md.; M. F. Abdülbâkî Mu'cem, "dâb" md.; Mustafâî, et-Tâhâkîk, "dâb" md.; S. B. Parker, "Dragon", Harper's Bible Dictionary, USA 1985, s. 226; T. H. Gaster, "Cosmogony", İDB, s. 708; amif., "Râhab", a.e. s. 6; amif., "Leviathan", a.e. s. 116; Mâsned, II, 164, 201, 295, 324, 337, 372, 402, 446, 491, 511; IV, 6-7; V, 268, 357; Mâsim, "Imân", 249, "Fîten", 39, 118, 129; İbn Mâca, "Fîten", 31; Ebû Davûd, "Mâlîhim", 12; Tirmizî, "Fîten", 21; Tefsîr, 27; Taberî, Câmi' u'l-bevâr, XX, 9-12; Hâsimî, el-Mînâhâ, I, 426-427; Serâhsî, Eşrâq's-sâ'a, Bibliotheque Nationale, nr. 1800, vr. 452; Fahreddin er-Râzî, Mefâhîhu'l-gâyb, XXIV, 217-218; Süleimi, "İkda'd-dârîr fi ahbâri'l-muntâzar" (Inş. Abdülfettâh M. el-Hulvî), Kahire 1400/1979, s. 313-318; Hüseyîn b. Ebû'l-İz el-Hemedânî, el-Ferdî fi 'îrâbi'l-Kur' anî'l-mecdî, Kahire, ts., III, 696-697; Zenebi, Mâzâni'l-i'tâdîl, I, 384; İbn Kesir, Tefsîrî'l-Kur'ân, VI, 220-224; amif., en-Nihâye (Inş. M. Ahmed Abdülazîz), Beyrut 1408/1988, I, 208-214; Tefsîzânî, Şerhî'l-'Akâ' id. s. 67; İl b. Ebû'l-İz, Şerhî'l-'Akîdetî'l-Tâhâviyye (Inş. Abdullah b. Abdülmuhsîn et-Tûrkî - Suâyb el-Arnâ'î), Beyrut 1987, II, 757-758; Demîr, Hayâtî'l-hâyevân, I, 277; Şâ'râni, el-Yeâkîl, Kahire 1959, II, 147; Berzencî, el-İsâ'a'l-İşrâq's-sâ'a, Beyrut, ts. (Dâru'l-Kutubî'l-İlmîyye), s. 174-178; Seffârî, Leâmi'u'l-envâri'l-behîyye, Beyrut, ts. (el-Mektebeü'l-İslâmi), II, 143-149; Şevkâni, Fetihü'l-kâdîr, IV, 146-147; Alî, Râhu'l-me'âz, XX, 21-25; Siddîk Hasan Han, el-İzâ'a, Kahire 1379/1979, s. 173; Elmâlik, Hak Dîni, V, 3701-3704; R. Bell, The Origin of Islam, London 1926, s. 202; J. W. Sweetman, Islam and Christian Theology, London 1947, II, 214; Said Nursî, Sualar, İstanbul 1958, s. 497; Seyyid Kutub, Fi Zilâli'l-Kur'ân, Beyrut 1985, V, 2667; Hasan Hanefî, Mine'i'l-akîdâ ile's-sâhîre, Beyrut 1986, IV, 481-484; Zeki Santoprasik, İslâm'a ve Diğer Dînlere Göre Deccal, İstanbul 1992, s. 53, 93; "Dâbba", I, III, 445-446; Hell-Erda, I, IV, 283; A. Abel, "Dâbba", El' (Inş.), II, 71; W. Boussat, "Antichrist", ERE, I, 578.

A Zeki SÂLIH

DABBİ, Ahmed b. Yahyā
(أحمد بن يحيى البشري)

Ebu Ca'fer Ahmed b. Yahyâ
b. Ahmed b. Amîre ed-Dabbî
(ö. 599/1203)

Bugyetü'l-mültemis
adlı biyografik eseriyle tanınan
Endülüsî tarihçi ve hadisâlimî.

559 (1164) yılından önce Endülüs'ün Lûrka (Lorça) şehrinin batısında yer alan Beles'te (Vélez) doğdu. Nisbet edildiği Benî Dabbe kabilesi Hicaz'da yaşadığına göre ailesi buradan Endülüs'e göç etmiş olmalıdır. İlk hocası Ebû Abdullah b. Humeyd'dir. Daha sonra Ebû'l-Kâsim b. Habîş'ten okudu ve onun derslerine uzun süre devam etti. Dabbî ilk tahsilinden sonra hayatının yansısından fazlasını geçirdiği Mûrsiye'ye yerleştî. Buradan çeşitli şehrlerde giderek oralarındaki hocaların sohbetlerine katıldı. Sebte'de (Ceuta) Abdullah b. Ubeydullah el-Hacerî'den, Merakes'te Muhammed ibnû'l-Fethâr, Abdurrahman ibnû'l-Kasîr, Ali b. Kevser ve akrabalardan Ahmed b. Abdülmelik b. Amîre'den hadis dinledi (Abbas b. İbrâhim, II, 102-103). Endülüs ve Mağrib'deki âlimlerden tahsilini tamamladıktan sonra hac farızasını yerine getirmek üzere memleketcinden ayrıldı.

Dabbî haberleri iyi değerlendirilen, rivayetine güvenilir bir âlimdir. Onun güzel ve sûratlı yazı yazdığı, verrâk'lık yaparak bu meslekten bir hayli para kazandığı konusunda kaynaklar ittifâk etmektedir. İmam Mâlik'in el-Muvâtta' adlı eserini bir hafta içinde hiç yanlışsız istinsah ettiği nakedilir (Abdülvâhhâb b. Mansûr, III, 370; el-Kâmusü'l-İslâmî, IV, 395). Ömrünün son dönemlerinde kurat ve hadis meclisleri tertip eden ve pek çok talebe yetiştiren Dabbî, 26 Rebiulâhir 559 (12 Ocak 1203) tarihinde Mûrsiye'de vefat etti.

Eserleri. Dabbî'nin günümüze ulaşan tek eseri Bugyetü'l-mültemis fi târihi ricâli ehli'l-Endelüs'tür. Eser, müslümanlar tarafından fethinden itibaren Endülüs'te doğan, yaşayan, ölen veya oraya gelen hadis ve fikh âlimleri, devlet adamları, şairler, edebiyatçılar ve meşhur kişilerin biyografilerini ihtiva etmektedir. Ana kaynağı, Humeydî'nin 92 (711) yılında Endülüs'ün fethinden 450 (1058) yılına kadar kalan biyografileri ihtiva eden Cezvetü'l-muâkîfebis adlı eseridir. Dabbî buna 595 (1199) yılına kadar yaklaşık